

ODKUPOWAĆ (35) *vb impf*

Oba o oraz a jasne.

inf odkupować (4). ◇ *praes 1 sg* odkupuję (2). ◇ *2 sg* odkupujesz (1). ◇ *3 sg* odkupuje (4). ◇ *3 pl* odkupują (4). ◇ *praet 2 sg m -ś* odkupowaś (1). ◇ *3 sg m* odkupował (2). ◇ *3 pl m pers* odkupowali (2). ◇ *imp 2 sg* odkupuj (3). ◇ *2 pl* odkupujcie (1). ◇ *con 3 pl m pers by* odkupowali (2). ◇ [*impers praet* odkupowano.] ◇ *part praes act* odkupując (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w. s.v. odkupić.

1. Dawać pieniądze w zamian za coś; redimere *Modrz, JanStat, Cn* (12) :

a. Nabywać [w tym: *co* (7)] (8) :

Zwrot: [»dziesięcinę odkupować« = *kupować prawo do pobierania dziesięcin*: Po tej wsi dziesięcina kapitule warszewskiej należy, którą p. starosta odkupuje. *LustrMaz* I 22.]

»summą, za summę pieniężną (*a. pieniędzy*) odkupować« = *pecuniis redimere JanStat* [*szyk zmienny*] (2:1): *Manceps, Celnik/ Nayemnik/ Poborcá/ Ten który yáki dochód ku poŕpolitemu dobremu naleŕający/ yáko yeŕt cło/ porádlnia/ Ízos/ dań/ naymuye álbo odkupuye zá pewną funnę pieniędzy Mącz 206a; SarnStat 194, 924.*

W przen (1) : *A to iest rzecz nanieprzyŕtoynieyŕza/ iż ci ktorzi nierobią/ pod zasłoną tego/ że Pány fá kmiotkow ŕwych/ y rzeczy ich/ pot ich odkupuią/ ktory ábo imże lámym/ chocia czáfem y do tego przymufzonym/ nátychmiaŕt droŕzey przedawáią/ ábo komu chcą. ModrzBaz 34v.*

Przen (3) :

Zwrot: bibl. »czas odkupować« = *wykorzystywać każdą sposobność do jakiegoś celu* (3): [*Paweł do Efezjan*] I *Nápomina/ áby naŕladowali Chriŕtá Páná. 3 Strzegąc fię vczyńkow cíeleŕnych. 15 A czas odkupuiąc/ bówili fię duchownym ćwiczenim WujNT Eph 5 arg; Mądrze fię obchodźcie z obcymi: czas odkupuiąc [tempus redimentes]. WujNT Col 4/5, Eph 5/16.*

a. Wykupywać majątek rodowy (1) : *tedy ŕąd onému/ który odkupuie/ da onéy dobrá opráwné w dŕierzenie SarnStat 634.*

b. Wybawiać z niewoli (*o żywych oraz o ciałach zmarłych znajdujących się w ręku wroga*) (4) :

odkupować kogo (3): *Krol teŕ dał Ceŕárszowi dwieŕcie tyŕięcy złotyeh czerwonyeh odkupuiąc ŕyny. BielKron 206, 164v. Cf Zwrot.*

odkupować co ku czemu (1): *Potym záfię Táchthámifŕ poráŕił bárzo Moŕkwę/ y miáŕtá Moŕkwy doŕthał y dŕierzał/ áŕ v niego cíáŕá pobite odkupowáli ku pogrzebu. BielKron 428.*

Zwrot: »jentce odkupować« (1): *Captivos ab hostibus redimere, Yentce odkupować. Mącz 35c.*

c. [Uwalniać się od obowiązków pańszczyźnianych lub świadczeń w naturze w zamian za świadczenia pieniężne: *Przychodzi od nich miodu rączek 12. A gdy miodu nie mają, tedy odkupują rączkę per gr 24 LustrKraK II 30.*

Zwrot: »robotę odkupować«: *kaŕdy kmieć powinien dni 4 robić do roku, którą robotę odkupując dawa kaŕdy z nich per gr 4. LustrKraK I 167, 90, 93, 123.]*

2. Czynić zadość, rekompensować materialnie lub moralnie za wyrządzone zło lub w celu uniknięcia jakiegoś zła; redimere *PolAnt, Cn* (22) :

odkupować co (11): [*Cesarz konstantynopolski*] przeiednał Olechą wielkimi dárámi/ odkupuiąc pokoy/ á profząc áby od oblężenia odłtąpił *StryjKron* 120. Cf *odkupować co czym*; »ręce odkupować«.

odkupować co czym (9): BY bóg dułżę zá dułżę chciał od nas przyjmowác/ A mógl człowiek fwym zdrowiem [= *życiem*] cudzé odkupowác: Ilé mi kolwiek wieku náznáczono w niebie/ Dála bych była wšytko/ męžu móy/ dla ćiebie. *KochFr* 70; kazda íroga ánie przíftoina íprawe ich odkupował Skarbem rzetzi póspolitey *PaprUp* G4. Cf »odkupować grzechy«, »summą odkupować«, *W przen.*

Zwroty: »odkupować grzechy« [*w tym: czym* (4)] [*szyk zmienny*] (5): *RejPos* 119v; *KuczbKat* 420; Grzechy twoie íámužnámi odkupuy *WujJud* 92v, 234; *ReszList* 165.

praw. »ręce odkupować« = *zapłacić karę pieniężną za pobicie* (1): a yełthliby kto ony abo ktorego thakowego zbył thedy ten zbithi na swe rany [...] przyszyżaze ktore then czo był y załzkody yemv zaplaczi a rąncze od kvpuyancz, stho y dwadziełżczia slothich moldawfkich ítarófczye zaplaczycz bandzye povynyen. *MetrKor* 40/813.

»[*co jaką*] summą odkupowác« (1): Slyemi vam Regeftra ízkod tich [...] Czo mozecie naymnieyschá svmmą odkvpycz odkvpvyczie. *LibLeg* 11/82v.

W przen (2) :

Zwroty: »[*co*] gardłem odkupowác« = *oddawać życie za coś* (1): król wzaiem Márgrábftwo woiuie/ A cna Kryłtyná/ gárdłem/ cześć íwą odkupuie Dobrowolnie *KochProp* 8.

»[*co*] ízami odkupowác« = *opłakiwać coś* (1): Owi záś íego śmierć odkupuią Lzámi/ którzy go w domu miłuią. *ZawJeft* 37.

a. *Stanowić zadośćuczynienie, ratunek przed czymś* (2) :

Zwrot: »odkupowác żywot« (1): Bogáctwá odkupuią/ żywot człowiekowi *BielKom* B8.

Szereg: »odkupowác i wybawiac« (1): Abowiem czytamy/ íz oná [*jałmužna*] gładzi grzechy: íz odkupuie y wybawia z grzechu *WujNT* 243.

b. *O starotestamentowym nakazie składania ofiary Bogu za pierwszego potomka płci męskiej u ludzi lub zwierząt* (2) : [A ktemu íełfcze przyłáczę Káżdę pirworodne dziećię Bo íe też ofiárowano Ale záś odkupowano *KorcZrozm* G2v.]

Zwrot: »pi(e)rworodne odkupowác« [*w tym: jaką sumą* (1)] = *primogenitum redimere* *PolAnt* (2): pirworodne odkupowáli piącią íyklow írebrnych. *BielKron* 37v; *BudBib Num* 18/17.

c. *O Chrystusie: zbawiac* (6) :

odkupowác kogo (3): Zełłan íełteś [*Jezu Kryste*] na íwiat grzechy odpułżczác grzełżne zbawác [!] nędzne odkupowác *TarDuch* D3. Cf *odkupowác kogo czym*; *Zwrot*.

odkupowác co (2): *RejPos* 196, 327 cf *W przen.*

odkupowác kogo czym (1): O IEZV przenałłodłszy [...]: niech íkofztuie [!] íáka íełt íłodkość dobroći twoiey/ gdy mię nie wdziećżnego zdrowiem [= *życiem*] twym odkupuiełż *SkarŻyw* 4.

Zwrot: »odkupowác narod« (1): Zmiłuy íię według twoiey niezmierney lutości. Ciebie prołżę/ prze twoiey wylanie krwi drogi/ W on czáś/ gdyś odkupował narod náłż vbogi *GrabowSet* P.

W przen (2) : omył íe oná nadrółżłzá krwią íwoią/ [...] lecząc á odkupuiąc ten nędzny wrzod á vpadek íego. *RejPos* 327, 196.

Przen (1) :

Zwrot: »[co czyją] śmiercią odkupować« (1): Na przyczyw łmyercy ktoram załuzil kładα łmyerc ye^g. maky mnye powynne ye^g łmyercya odkupuya *BierRaj* 23v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Redimo, Odkupuyę *Mącz* 103a.

Synonimy: **1.a.** *nabywać*; **2.** »dosyc czynić«, »dosyc działać«, *nagrać*, *wybawiać*.

Formacje współrdzenne cf *KUPIĆ*.

Cf **ODKUPOWANIE, ODKUPUJĄCY**

AL